



Mobutné brány sfezí vstup do řady státek ve stylu lidového klasicismu v obci Dyžmina. Tato stojí u usedlosti čp. 128. (Foto V. Podestát)

zakončená štítem s nikou. Bohatě tvarovaná a zdobená je také brána s brankou u statku čp. 4. V areálu statku čp. 8 je pěkný roubený špýchárek-sroubek, vyzdu pak roubená stodoła. Zachovaný letopočet datuje stavbu do r. 1849. Typem rozlehlého statku z konce 19. stol. je čp. 19, jeho obytná budova, výměnek a hospodářské objekty uzavírají prostorný dvůr, do kterého se vstupuje bránou a brankou. Podobné brány mají i čp. 36 a další statky, které již ovšem stojí mimo prostor návsi. Malebný celek historického jádra obce doplňuje fara čp. 1, patrová budova se stanovou střechou, rovněž s bránou a brankou, architektonicky hodnotný objekt, vystavěný ve vrcholném baroku v r. 1727 plzeňským stavitelem J. Augustonem.

Putování za lidovou architekturou můžeme v Dyžmině spojit s hledáním pokladu. Je prý ukrytý východně od obce v Kokotském lese pod velkým balvanem v místě, které se jmenuje Na ostrém kameni (474 m). Má se jednat o dva zlaté anděly, které si sem ukryli zloději z Praby. V noci nad pokladem občas probleskují plamínky. Balvan do těchto míst údajně upustil sám ďábel.

Příjezd: z Plzně směr Chrst.

Parkování: na návsi.

FRANTIŠKOV NAD PLOUČNICÍ

/okres Děčín, 6d/

V hlubokém údolí Ploučnice asi 2 km jv. od středu Benešova nad Ploučnicí, sevřena vrchy Českého středohoří, vine se podél vodního toku a silnice ves, založená r. 1708 Thun v souvislosti s rozvojem textilního podnikání. Vedle patrových dřevěných staveb s podstavkou, typických pro severní a severovýchodní Čechy, tady mezi silnicí a řekou objevíme i původní dělnickou kolonii přizemních domků z 19. stol.

Příjezd: po silnici č. 262 Česká Lípa-Děčín.

Parkování: omezené možnosti.

FRENŠTÁT POD RADHOŠTĚM

/okres Nový Jičín, 33f/

Centrum Radhošských Beskyd vzniklo jako trhová ves při soutoku Lomného a Bystřého potoka s Lubinou někdy na přelomu 13. a 14. stol. V písemných záznamech se objevuje r. 1382 jako Frankenstadt. Městečko s pravidelným půdorysem kolem obdélného náměstí se dobře rozvíjelo díky výhodné poloze na křižovatce obchodních cest, na druhou stranu se mu ovšem nevyhnuła žádná vojenská tažení. V r. 1884 tady vznikla Pohorská jednota Radhošť, která položila základy organizované turistiky u nás – v jejím programu bylo značení a údržba cest, výstavba horských chat a útulů. Do města zavítala celá řada významných osobností a slávu Frenštátu šířili i velcí rodáci – sochař Albín Poláček, malíř Břetislav Bartoš, básník Josef Kalus. Výjimečnou sportovní osobností je olympijský vítěz ve skocích na lyžích Jiří Raška, z Frenštátu pochází i mistr světa skokan Jiří Parma. Právě směrem ke skokanskému lyžařskému areálu se vydáme i za hezkou lidovou architekturou. Frenštát je jedním z hlavních center rázovitého Valašska – charakteristické pro region jsou přizemní roubené domy se sedlovou střechou s podlomenicemi a dvojdílným a trojdílným půdorysem převážně komorového typu. K osobitostem patří kabřinec s makovicí. V místní části Horečky objevíme několik půvabných valašských chalup, mnohé upravené na pohostinská zařízení, stojí tady



Dřevěná zvonička a řada roubených staveb z období Trojanovic na severním úbočí Beskyd. (Foto I. Tichý)



Patrové statky lemuji stráně ve Františkově nad Ploučnicí. (Foto V. Podestát)

i novější objekty (rozlehlý hotel Vlčina z r. 1946), při jejichž budování byly využity některé charakteristické prvky lidových staveb Valašska.

Další stavby lidové architektury objevíme v **TROJANO-VICÍCH** /okres Nový Jičín, 33f/ i jednotlivě na severním úpatí beskydských kopců.

Příjezd: po silnici č. 58 z Ostravy přes Příbor.

Parkování: na náměstí, v areálu Horečky parkoviště.

FRÝDEK-MÍSTEK

/okres Frýdek-Místek, 33d/

Hranice mezi „městskou“ a „lidovou“ architekturou bývá někdy převlece tenká, netřeba ji ale tak důsledně dohledávat, berme prostě na vědomí, že dřevěné stavitelství se neomezovalo jen na vesnice a že z tohoto „hořlavého“ materiálu se stavěla i města. Celé bloky původní dřevěné zástavby ničily požáry, ale našťásto zůstaly některé lokality zachovány. A tak se vydejme do Frýdku-Místku, města na řece Ostravici, jehož dnešní „objem“ vznikl jaksi z moci úřední – v r. 1943 byl do jednoho celku spojen moravský Místek a slezský Frýdek.

Za lidovou architekturou se vydáme do Frýdku, ležícího na vyvýšenině na pravém břehu řeky. Vedla tudy frekventovaná obchodní cesta z Olomouce do Těšína a Krakova, a tak zcela logicky na nejvyšším místě ostrožny vyrostl nejprve gotický hrad, přestavěný později na zámek stále je hlavní dominantou, sídlí v něm i Muzeum Beskyd (otevřeno celoročně út-pá 8-12 hod. a 12.30-16 hod., so. ne 13-17 hod.). Druhou výraznou dominantou je poutní chrám P. Marie Frýdecké z 18. stol., zajímavé jsou i další církevní památky.

Z frýdeckého Zámeckého náměstí se vydáme Hlubokou ulicí, na jejímž konci stávala jedna ze dvou městských bran. Na jejím místě dnes stojí Langův dům (čp. 66), cenný klasicistní objekt z r. 1796, nedávno rekonstruovaný a upravený pro galerii. Rod Langů se proslavil výrobou betlémů, nejkrásnějších v kraji. Naproti Langovu domu pak vidíme soubor polodřevěných měšťanských domů, původně patřících frýdeckým soukeníkům. Jeden z nich, čp. 77, náležel rodné Janáčků, předků skladatele L. Janáčka. Zajímavostí frýdeckých domů již od 16. stol. byly pozoruhodné goticky zalomené dozadu ustupující štíty.

Příjezd: z Ostravy po silnici č. 56 nebo z Nového Jičína po silnici č. 48.

Parkování: na Zámeckém náměstí.

FRÝDLANT

/okres Liberec, 2f/

Koutem, který dokáže ocenit turistický labužník, je Frýdlantský výběžek. Krajina na severu Čech je trochu opomíjená, odmyslíme-li si početné zástupy návštěvníků města Frýdlantu, proudící do hradu, spojeného v 17. stol. se jménem Albrechta z Valdštejna (Otevřeno: duben, říjen út-ne 9-15.30 hod., květen, červen, září út-ne 9-16 hod., červenec, srpen út-ne 9-16.30 hod.). Na náměstí T. G. Masaryka je Městské muzeum se sbírkami unikátních hudebních nástrojů, mincí, odznaků, erbů, nádobí, oděvů, řemeslnických nástrojů aj. (Otevřeno út-ne 9-15 hod.).

Toulání Frýdlantskem je pastvou pro oči a balzámem na duši – tichá údolí se střídají s hlubokými lesy, okouzlující jsou partie u řeky Smědé. V lidové architektuře tady jednoznačně vládne typ hrázdného domu. V průčelí byla velká roubená světnice a vedle ní menší světnička – čelo domu mělo obvykle tři okna vedle sebe. Ve střední části byla síň, na Frýdlantsku téměř vždy průchodná, dalo se z ní vyjít přímo na dvůr. Proto mívala ohniště s otevřeným komínem na umístění u stěny světnice, nikoliv v zadní části domu. Ze síně vedl otvor do kamen ve velké světnici nebo i do chlebové pece. Ze síně se po německém způsobu chodilo zvláštními dveřmi do stáje. Obydlí označují Němci „Wohnstallhaus“ – lidé i zvířata bydleli pod jednou střechou. Ze síně pak vedlo dřevěné lomené schodiště do 1. patra. Z horní

síně byl vstup do „ložnice“, vyzdu do několika komor, vyhrazených na spaní mládeži a čeládce. Komory byly neprůchodné, přístup umožňovala vyložená pavlač. Historické jádro Frýdlantu je městskou památkovou zónou, hrad na čedičové skále byl jako první památka tohoto druhu v Evropě zpřístupněn veřejnosti r. 1801. Nejhezčí ukázky hrázdných domů objevíme v blízkosti hradu i v okrajových částech města, dále v okolních vsích.

Hezké usedlosti jsou na sv. okraji vsi **BULOVKA**, po celém údolí Smědé včetně **RASPENAVY**, **HEJNIC** a **BÍLÉHO POTOKA** (dále samostatné heslo Víška), stejně tak v údolí Rásnice – **KRÁSNÉM LESE**, **DOLNÍ RÁSNICI** /tše okres Liberec, 2f/ (obec je spojena s působením kováře Ondřeje Stelziga, vůdce lidové vzpoury proti frýdlantské vrchnosti – jeho dům je u mostu v horní části vsi) atd.

Příjezd: po silnici č. 35 z Liberce.

Parkování: na náměstí, u bradu aj.

FRÝDŠTEJN

/okres Jablonec nad Nisou, 8c/

Při pohledu na siluetu hradu a zubatou hradbu pískovcových skal s romantickým Panteonem těsně nad údolím Jizery při cestě od Frýdštejna k Malé Skále se až dech tají – taková je to nádhera. To místo patří k nejkrásnějším v Českém ráji, snad nejvíc v době květu třešní. Na okraji Vranovského hřebene stál od 14. stol. hrad, dnes je malebnou zříceninou s dominantní 9 m vysokou válcovou věží. Na Frýdštejně se točily některé scény z české filmové pohádky O princezně Jasněnce a létajícím ševci. *Trochu úsměvně působí příběh o tom, jak tady jeden bohatý synek našel poklad. Skončil v šatně a jen těžko se dostával zpátky na svobodu. „Poklad“ totiž pobízela z loupeže v robozeckém zámku – a lupiči si cennosti ve frýdštejnském sklepení jen ukryli, než je nalezi „bleskáč pokladu“.*

V okolí hradu objevíme spoustu půvabných roubených stavení, udržovaných především k rekreaci. Příkladem je čp. 37 s vysokou sedlovou střechou. Mezi stavením a samostatným roubeným výměnkem vyběhá ze dvora krytý průjezd na záhumenní.

Ať se z Frýdštejna „vrtáme“ na jakoukoliv stranu, stále objevujeme nádherná roubená stavení. Nejhezčí turistická cesta vede po Vranovském hřebeni do Malé Skály (samostatné heslo), výstup za nádherným výhledem absolvujeme na Kopaninu.

Příjezd: po E65 z Turnova do Malé Skály, odbočka vlevo do vsi Frýdštejn.

Parkování: od Malé Skály po silnici vpravo před obcí pod hradem parkoviště.

GRUŇ

/okres Frýdek-Místek, 34e/

Malebný kout patří k nejkrásnějším v Moravoslezských Beskydech, však se tu také protíná několik turistických cest a okouzlení návštěvníci sem přicházejí od jara do zimy. Ze stejnojmenného horského hřebene se otvírají daleké výhledy až na slovenské kopce, horská stavení jsou spojena se zajímavou historií.

První rozptýlené usedlosti se na hřebeni objevují na konci 18. a začátku 19. stol. Časem tady otevřeli i školu – jednotřídku. Jen do kostela museli místní farníci chodit až do Ostravice a později do Starých Hamrů. V r. 1773 dal rolník S. Tomeček postavit sochu Panny Marie, nad níž byla r. 1847 vybudována jednoduchá kaple – dřevěná bouda. V letech 1890-91 byl postaven dnešní kostelík, jednolodní dřevěná svatyně s obdélným presbytářem, sedlovou střechou a nízkou věžičkou, na níž jsou umístěny dva zvony. Oltář a kazatelnu zhotovil sedlišký řezbář Gavlas.

K nejznámějším pohostinským zařízením na Gruní patří Švarná Hanka. Původní valašskou chalupu koupila r. 1908

Pohorská jednota Radhošť, vytvořila z ní útulnu, před lety sloužila jako podnikové rekreační zařízení a dnes sem má opět přístup veřejnost.

O původu nezryklého názvu koluje několik vykladů. Říká se, že bostinská Hanka byla spíš chlupatý typ a ke kráse měla daleko, pobízela ze slovenské strany odněkuď z Turzorky. Protože se ale dovedla u pípy otáčet a měla dobrou a silnou kořalku, o bosty nebyla nouze. Podle postavy ji říkali „brubá Hanka“. Jednou se kvůli ní porvali dva bosté a bitka měla dobru u soudu. Když ji jeden ze svědků nazval „brubou Hankou“, soudce se jí zastal – není prý brubá, ale švarná ženská. Ujalo se to a po smrti bostinské tak pojmenovali i celý objekt.

Kousek od parkoviště je patrové stavení, hotel Charbulák. Nese jméno rodu, na jehož počátku stál zběhlý francouzský voják Napoleonovy armády. Usadil se kdesi ve Slezsku a jeden z jeho potomků František Charbulák založil po I. světové válce na Gruní malý hostinec, který se později rozšířil i o hotelové pokoje. S oblibou tu sedával básník Petr Bezruč, se svou milenkou sem často jezdil herec Hugo Haas, místo si zamiloval i herec Vlastimil Brodský. V gruněmském kostelíku se ženil a v Charbuláku měl svatební hostinu slavný dirigent Rafael Kubelík, pobýval tu hudební skladatel Viléřslav Novák, akademik Heyrovský, bratři Křičkové, Vladislav Vančura.

Nádherné chalupy jsou rozsety i po okolních stráních (samoty **ŠKOLENY**), turistická cesta nás z Gruně přivede do **STARÝCH HAMRŮ** /tše okres Frýdek-Místek, 34e/, spojených s dílem P. Bezruče a pomníkem Maryčky Magdonovy.

Příjezd: po silnici č. 56 Frýdek-Místek-Ostravice, za přebrodou odbočka vlevo do Starých Hamrů a vzbůru na Gruní.

Parkování: parkoviště na okraji Gruně (dál je zákaz vjezdu).

GUTY

/okres Frýdek-Místek, 34c/

Ve stínu stromů stojí jeden z nejkrásnějších podbeskydských kostelíků, nejvýznamnější objekt lidové architektury na Těšinsku. Dřevěné svatyně jsou pro tuto oblast typické (viz další hesla Prašná, Řepišťe, Sedlišťe, Gruní), ta v Gutech podle datování na portálu sakristie pochází z r. 1563. Nejstarší zvon je z r. 1565.



Roubená chalupa pod Frýdštejnem. (Foto I. Tichý)



Rozlehlé louky a pastviny vytvářejí příjemnou zelenou kulisu na Gruní. (Foto I. Tichý)